
Кодекс Ван де Раад за журналисти: етичен кодекс на Асоциацията на белгийските журналисти

Превод: Ива Иванова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“
имейл: ivaivanova3396815@abv.bg

Принципи

Правото на информация и на свобода на изразяване е основно човешко право и съществена гаранция за живота в една демократична общност.

Пресата има правото и задължението да информира обществеността по теми, които имат обществено значение.

Правото на обществеността да познава фактите и различните мнения определя свободата и отговорността на журналистите.

Отговорността на журналистите спрямо обществеността предполага максимална свобода и стои пред отговорностите им пред техния работодател или организация.

Журналистите си налагат норми, които вземат под внимание основните човешки права. От тези права произтичат задълженията за:

- разпространение на достоверна информация;
- събиране и разпространение на независима информация;
- лоялни действия;
- гарантиране правото на личен живот и човешкото достойнство.

Журналистите могат да прекратят някои правила от този Кодекс, когато става дума за значим обществен интерес и когато съответната информация не може да бъде предадена/излъчена по друг начин.

Правилата, за които би могло да се направи изключение, са обозначени с * .

Някои мерки, съдържащи се в този кодекс, се допълват от конкретни директиви, които фигурират в края на документа. Те са означени с ~.

I. Информирание с респект към истината

1. Журналистът има респект към истината. Това произтича от правото на обществеността да познава истината.
2. Журналистът разпространява единствено информация, с чиито източници е запознат. Той проверява достоверността на информацията. В рамките на възможното и когато това е адекватно, той назовава източниците на съответната информация.
3. Той не отстранява и не променя никаква съществена информация, представена чрез текст, образ, звуков носител или друг документ. Когато става въпрос за транскрипция на интервюта, той отразява коректно обясненията на интервюираните и духа на разговора.~
4. Журналистът показва ясно на аудиторията границата между фактологичната информация и собствения си коментар. При работата си по дадена информация, журналистът разграничава ясно пред аудиторията фактите, интерпретациите, твърденията и мненията.
5. Журналистът коригира по коректен начин погрешно разпространената фактологична информация.
6. Журналистът предоставя лоялно право на отговор за коригиране или допълване на уместна фактологична информация. Право на отговор не може да бъде отказано, освен по сериозни причини.

II. Предоставяне на независима информация

7. Журналистът и неговата редакция се ползват с максимална свобода на информацията, коментара и критиката и изпълняват отговорностите, които произтичат от това тяхно право.
8. Когато журналистът е автор на редакционна статия, авторски коментар или карикатура, той разполага с по-голяма свобода да изрази собственото си мнение и да прави заключения въз основа на фактите, отколкото в информационните рубрики.

9. Журналистът и неговата редакция гарантират своята независимост и отхвърлят всеки възможен натиск. Журналистът не приема инструкции, освен от отговорните за това в неговата редакция. Той има правото да откаже журналистически задачи, които не съответстват на журналистическата етика.~
10. Журналистът избягва конфликт на интереси с личностите и организациите, с които контактува.
11. Журналистът не се занимава с реклама и пропаганда и не се поддава на натиск от страна на рекламодатели и други лица, които имат интерес към съответната информация. Рекламните съобщения и обяви трябва да бъдат представени на аудиторията по начин, който не позволява да бъдат обърквани с журналистическата информация.
12. Журналистът отказва всяка облага, която би застрашила неговата професионална независимост.
13. Журналистите не използват финансовата информация, с която разполагат, преди тя да е официално разпространена. Те се въздържат от всяка форма на злоупотреба с вътрешна информация и манипулация на пазарите.~
14. Редакционната колегия решава дали да публикува писма и други реакции, получени във връзка с публикация. Промени и съкращения са позволени дотолкова, доколкото не засягат основното съдържание и тона на съответния материал.

Редакционната колегия ръководи независимо интернет форумите и носи отговорност за тяхното модериране.

III. Журналистическа лоялност

15. Журналистът си служи с легални методи, за да получи информация, снимки, образи, документи, и когато работи по тях*.

Журналистът не злоупотребява с положението си и особено по отношение на хората в неравностойно положение в обществото като малолетни, жертви на престъпления, катастрофи и инциденти, както и с членовете на техните семейства.

16. За информация не се заплаща*. Единствено ексклузивните права върху снимки и интервюта могат да бъдат заплатени, при

условие че това не накърнява свободното събиране на информация.

17. При събирането на информация, журналистът се представя и съобщава целта си *.~
18. Журналистът не плагиатства.
19. Журналистът запазва в тайна самоличността на източниците, на които е обещал конфиденциалност и на тези, за които знае или е трябвало да знае, че са предоставили информация, надявайки се тяхната самоличност да не бъде разкрита*.
20. Когато един журналист разпространява информация, съдържаща сериозни обвинения, които е възможно да накърнят честта и репутацията на някои лица, препоръчително е да се свърже със засегнатите преди публикуването ѝ и да им даде възможност да реагират*.
21. Журналистите не поемат спрямо източниците си или други посредници, никакви съмнителни ангажименти, които биха повлияли на тяхната независимост. Но поетите ангажименти трябва да се спазват, особено когато става дума за идентифициране или цитиране на текстове. Поради тази причина поетите ангажименти трябва да бъдат ясни и несъмнени.~

NB! Повече по въпроса в "Добри практики ... източници".

IV. Респект към личния живот и човешкото достойнство

22. Журналистът си дава сметка за правата на всяко лице, споменато в даден журналистически материал. Той търси баланс между правата на отделната личност и интереса на обществото.
23. Журналистът уважава правото на личен живот и при събирането на информация не отива отвъд това, което представлява обществен интерес.~
24. Журналистът уважава човешкото достойнство и не го накърнява отвъд необходимото от гледна точка на обществения интерес.~

Журналистът избягва крайности при разпространението на образи или детайли, особено когато фактите шокират силно обществото.

25. Журналистът не изразява никакви необосновани и недоказани подозрения или обвинения.
26. Журналистът се отнася суважение към болката на жертвите и техните близки. При търсенето на информация той не ги подлага на неадекватен натиск.
27. Журналистът, който прави личностни характеристики, свързани с етническа принадлежност, цвят на кожата, сексуална ориентация, избягва стереотипите, обобщенията и преувеличенията и не подтиква към дискриминация.

Директиви

Чл. 3. Журналистът не отстранява и не променя никаква съществена информация, представена чрез текст, образ, звуков носител или друг документ. Когато става въпрос за транскрипция на интервюта, той отразява коректно обясненията на интервюирания и духа на разговора.

Приложение на чл. 3 :

Работата по образ или друг документ, която модифицира журналистическото съдържание, трябва да бъде ясно обозначена за зрителя (читателя), който по никакъв начин не бива да бъде въвеждан в заблуда. Ако не е видно, че някаква снимка е обработена, това трябва да бъде посочено в специален текст върху снимката или чрез бележка под линия.

Ако един образ е дотолкова обработен, че не възпроизвежда реално заснетото от камерата или записаното в текст или коментар, трябва ясно да се сигнализира за това на зрителя. Това се отнася също и за събития, които са разиграни отново или са реконструирани впоследствие.

Архивните материали винаги трябва да бъдат обозначавани като такива, защото съществува риск от объркване сред аудиторията.

Чл. 9. Журналистът и неговата редакция гарантират своята независимост и отхвърлят всеки възможен натиск. Журналистът не приема инструкции, освен от отговорните за това в неговата редакция. Той има правото да откаже журналистически задания, които не съответстват на журналистическата етика.

Приложение на чл. 9:

Главните редактори или тези, които изпълняват тази функция, носят крайната отговорност за цялата журналистическа продукция. Те защитават независимостта и интегритета на редакцията и прилагат правилата за журналистическа етика и професионално поведение.

Главните редактори общуват с търговските предприятия и рекламните агенции. Тяхно задължение е да гарантират независимостта на редакцията и да съблюдават търговската дейност да не оказва влияние върху независимостта на редакцията.

Чл. 13. Журналистите не използват финансовата информация, с която разполагат, преди тя да е официално разпространена. Те се въздържат от всяка форма на злоупотреба с вътрешна информация и манипулация на пазарите.

Приложение на чл. 13:

Директивата да се приложи спрямо икономическите рубрики.

Чл.14. Редакционната колегия решава дали да публикува писма и други реакции, получени във връзка с публикация. Промени и съкращения са позволени дотолкова, доколкото не засягат основното съдържание и тона на съответния материал.

Редакционната колегия ръководи независимо интернет форумите и носи отговорност за тяхното модериране.

Приложение на чл. 14:

Директивата да се отнесе към съдържанието, генерирано от потребителите.

Чл. 17. При събирането на информация, журналистът се представя и съобщава целта си.

Приложение на чл. 17:

Журналистът, който записва някакво изказване с намерение да го разпространи или публикува изцяло или частично, предупреждава своя събеседник за намерението си, както и за целта (причината) за направата на записа.

Журналистическите практики, при които журналистът премълчава професията си, записва тайно или се представя с фалшива самоличност, не са легитимни, освен ако информацията не може да бъде получена по друг начин и ако тя отговаря на доказан обществен интерес. Уместно е използването на тези техники да бъде съгласувано

с ръководството на редакцията. Трябва винаги да се преценява внимателно дали рискът за сигурността на журналиста и другите участници не е прекален. Журналистът не бива да бъде подлаган на натиск да поема рискови задачи.

Разпространението на телефонни записи, направени тайно, или записи с камера или скрит микрофон, не е позволено, освен в случаите на доказан обществен интерес и ако информацията не може да бъде получена по друг начин. Уместно е използването на тези техники да бъде съгласувано с ръководството на редакцията.

Чл. 21. Журналистите не поемат спрямо източниците си или други посредници никакви съмнителни ангажименти, които биха повлияли на тяхната независимост. Но поетите ангажименти трябва да се спазват, особено когато става дума за идентифициране или цитиране на текстове. Поради тази причина поетите ангажименти трябва да бъдат ясни и несъмнени.

Приложение на чл. 21:

Информацията може да бъде обект на възбрана. В този случай даден източник разпространява определена информация, но изисква от отсрещната страна ангажимент за точния момент на публикуване на тази информация. Когато такъв ангажимент е поет, той трябва да се уважи от журналиста. Възбраната се вдига веднага щом друг източник е разпространил тази (същата) информация.

Информацията може също да бъде предмет на искане за отсрочка. Това става, когато една от засегнатите страни моли журналиста, който е открил информацията, временно да не я публикува. Отсрочка при публикуването на информация може да бъде допусната по следните причини:

- когато информацията трябва да бъде проверена или когато е необходима допълнителна обработка на информацията;*
- когато е поставен на риск животът или здравето на някого;*
- за да не се застраши разследване по тежки престъпления или за да се предотврати извършването на по-тежки престъпления.*

Исканията за възбрана или отсрочка биват уважени само когато са коректно обяснени, ясно очертани, мотивирани по убедителен и ясен начин, валидни за всички медии и ограничени във времето.

Чл. 23. Журналистът уважава правото на личен живот и не разследва отвъд това, което представлява обществен интерес при събирането на информация.~

Приложение на чл. 23:

Публичните личности също имат право на респект към личния им живот. Но елементи от личния им живот могат да имат влияние върху публичните им изяви. Информацията, свързана с това, може да бъде законна, когато информира обществеността по въпроси, които представляват обществен интерес.

Под публична личност се разбира личност, която има обществено отговорна функция или която сама желае да привлече общественото внимание. Това може да бъде и личност с обществено-значима роля или такава, която се ползва с известност на мястото, засегнато в информацията.

Когато журналистът не се легитимира или се представя с фалшива самоличност или в случаите на тайно записване, засегнатите в съответния журналистически материал лица би трябвало да са неидентифицируеми. Когато се отнася за публични личности, тяхното идентифициране е допустимо.

Когато се разпространяват колективни образи в публичното пространство, невинаги е възможно да се поиска разрешение от всяко засегнато лице. Когато някое от лицата поиска ясно да не се появява в горепосочените образи, това искане трябва да бъде уважено от журналиста. При молба този материал може да бъде изтрит от архивите. Изключения от този принцип могат да бъдат правени, когато общественият интерес го налага и в случай на лишаване от граждански права след осъждане.

Когато журналистът при работата си по някакъв материал споменава част от дело, заподозрян, осъден или жертва чрез думи, текст или образ, той трябва да намери баланс между правото на обществото да бъде информирано възможно най-пълно и правото на лично пространство на индивида. Според ситуацията и/или използваните технически средства (образ, текст) журналистът ще трябва да избере между пълна идентификация, частична идентификация или липса на такава.

Чл. 24. Журналистът уважава човешкото достойнство и не го накърнява отвъд необходимото от гледна точка на обществения интерес.

Журналистът избягва крайности при разпространението на образи или детайли, особено когато фактите шокират силно обществото.

Приложение на чл. 24:

Когато журналистическият материал засяга случай на самоубийство, журналистът уважава личното пространство на засегнатите и близките. Той избягва да драматизира, да описва в детайли и да представя позитивно фактите.